

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ : ΝΟΜΙΚΗΣ
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΣΟΥΛΟΥΚΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ
ΑΦΜ : 1340200500556
Ακαδ.έτος : 2008-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή
 - Α. Η τέχνη ως προστατευόμενο αγαθό – ορισμός , έννοια.
 - Β. Ορισμός δικαιώματος.
 - Γ. Δομή δικαιώματος.
 - Δ. Περιεχόμενο δικαιώματος.
 - ❖ Αμυντικό περιεχόμενο.
 - ❖ Προστατευτικό περιεχόμενο.
 - ❖ Διασφαλιστικό περιεχόμενο.
 - Ε.Οι φορείς του δικαιώματος της τέχνης
 - Ζ. Μερικότερες ελευθερίες του δικαιώματος της τέχνης.
 - Η. Περιορισμοί του δικαιώματος της τέχνης.
 - Θ.Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνή νομική προστασία του δικαιώματος της τέχνης.

- Ι. Συμπέρασμα.
- Κ. Βιβλιογραφία.

Ο άνθρωπος εκτός από την φυσική, υλική και κοινωνική υπόσταση έχει και πνευματική. Η συμβολή της τέχνης στην πνευματική ολοκλήρωση του ανθρώπου είναι μεγάλη, καθώς αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τρόπους εξωτερίκευσης του ανθρωπίνου πνεύματος και μέσο έκφρασης ιδεών. Η κάθε είδους τέχνη καλλιεργεί και εξυψώνει τον άνθρωπο και αποτελεί δίαυλο πνευματικής επικοινωνίας και μετάδοσης μηνυμάτων. Για όλους αυτούς τους λόγους, η τέχνη ενδιαφέρει το δίκαιο ως αντικείμενο ρυθμίσεων είτε προστατευτικών είτε καταπιεστικών, όπως νομοθετικές ή δικαστικές παρεμβάσεις σε βάρος της ελευθερίας της τέχνης. Θα μπορούσαμε να πούμε μάλιστα ότι δίκαιο και τέχνη αντιμάχονται το ένα το άλλο από τη μία, και από την άλλη συγκροτούν τα δομικά στοιχεία ενότητας της αστικής κοσμοεικόνας .

Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε εδώ, ότι η εγκαθίδρυση του συστήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η επικράτηση του κράτους δικαίου και η ενίσχυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας αποτελώντας τις όψεις του πολιτικού διαφωτισμού, διαμορφώνουν το περιβάλλον εντός του οποίου γαλουχείται, εξελίσσεται και δημιουργεί ο σύγχρονος καλλιτέχνης ως ελεύθερο υποκείμενο. Η ελευθερία της τέχνης εξάλλου, απολαμβάνει συνταγματικής κατοχύρωσης στο α.16 παράγραφος 1, το οποίο χαρακτηριστικά αναφέρει: «Η τέχνη και η επιστήμη , η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες . Η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους». Η διάταξη αυτή περιλαμβανόταν αυτούσια και στα συντάγματα του 1975 και 1986 χωρίς να υποστεί η συγκεκριμένη παράγραφος οποιαδήποτε μεταβολή κατά την αναθεώρηση του 2001.

Πώς ορίζεται όμως η τέχνη ;

Το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ατομικό δικαίωμα κατοχυρώνεται συνταγματικά χωρίς νομοθετική επιφύλαξη, θα μπορούσε να σημαίνει ταυτόχρονα ότι είναι και <<απεριόριστο>> ;

Ποιοί οι φορείς του εν λόγου δικαιώματος ;

Ποιά η Ευρωπαϊκή και ποιά η διεθνής νομική προστασία της ελευθερίας της τέχνης ;

Πρόκειται για μερικούς μόνο από τους βασικούς προβληματισμούς που θα μας απασχολήσουν και θα εκτεθούν διεξοδικότερα στις ενότητες που έπονται .

A. Η τέχνη ως προστατευόμενο αγαθό – ορισμός-έννοια

Καταρχήν, η πρώτη δυσχέρεια, με την οποία έρχεται αντιμέτωπος ο εφαρμοστής του δικαίου κατά την προσπάθεια οριοθέτησης του προστατευόμενου πεδίου της διάταξης του άρθρου 16 παρ.1 εδ.α' Σ, θα μπορούσαμε να πούμε ότι έγκειται στην δυσκολία προσδιορισμού – ορισμού του φαινομένου «τέχνη».

Εξετάζοντας το θέμα αυτό προσεκτικά και ερευνώντας εξίσου διεξοδικά, διαπιστώνουμε πολύ γρήγορα ότι γενικά αποδεκτός ορισμός, που να καλύπτει με πληρότητα όλες τις μορφές τέχνης, δεν υπάρχει. Γεγονός , που είναι απολύτως εύλογο αρκεί να λάβει υπόψην κανείς τον πολυδιάστατο και δυναμικό χαρακτήρα της τέχνης .

Αυτή ακριβώς η αδυναμία εύρεσης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της τέχνης σε συνδιασμό με την αναγκαιότητα

διακρίβωσης του εάν ένα συγκεκριμένο έργο συνιστά πράγματι έργο τέχνης προκειμένου στη συνέχεια να κριθεί αν υπάγεται ή όχι στο προστατευόμενο πεδίο της διάταξης του άρθρου 16 παρ.1 εδ.α' Σ , απασχόλησαν επί δεκαετίες και εξακολουθούν να απασχολούν νομική θεωρία και νομολογία . Ωστόσο, θα μπορούσαμε να πούμε όσο γενικό και ως εκ τούτου επικίνδυνο και αν ακούγεται , ότι τέχνη είναι η περί του ωραίου αντίληψη (animus), όπως εκφράζεται σε ανθρώπινο δημιούργημα (corpus). Η τέχνη δηλαδή , έχει δύο μερικότερες έννοιες , αναφέρεται σε δύο στοιχεία υλικό και πνευματικό, corpus και animus. Το animus εκφράζει την περί του ωραίου αντίληψη, που αποτελεί το πνευματικό, το ουσιαστικό στοιχείο της τέχνης και κατά τούτη την έννοια εκφράζει σύνολο αντιλήψεων και «κανόνων», που αναφέρονται στο «ωραίο». Το corpus της τέχνης αναφέρεται στην τυπική έννοια της τέχνης, στην υλική της διάσταση και υπο αυτή της την έννοια ταυτίζεται με το ανθρώπινο δημιούργημα της τέχνης. Δηλαδή, η περί του ωραίου αντίληψη που αναφέραμε ανωτέρω, συγκεκριμενοποιείται και αποδίδεται στο «έργο τέχνης» (τέχνη με την τυπική έννοια του όρου), το αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Γύρω από αυτές τις δύο έννοιες της τέχνης εντοπίζονται και οι προσπάθειες προσδιορισμού της τέχνης. Ακολουθώντας, αναφέρεται η εξής θέση, η οποία διατυπώθηκε στην ελληνική νομική θεωρία : «Ως έργο τέχνης ωφείλει να θεωρηθεί καταρχήν ο,τιδήποτε ο ίδιος ο δημιουργός θεωρεί ως τέτοιο, εκτός αν έρχεται σε προφανή αντίθεση προς τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις». Η θέση όμως αυτή με μια πιο προσεκτική ματιά δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Και αυτό, γιατί αν αφενός ανατρέξουμε στην ιστορία της τέχνης θα βρούμε πληθώρα έργων, των οποίων οι ίδιοι οι δημιουργοί τους δεν τους αναγνώριζαν καμία καλλιτεχνική ιδιότητα και αφετέρου και κυριότερα επειδή κατ'αυτόν τον τρόπο γεννάται ο κίνδυνος υπέρμετρης διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής της διάταξης του 16 παρ.1 εδ.α' Σ μέχρι του σημείου να απολέσει αυτή κάθε κανονιστικό περιεχόμενο. Καθότι, όπως αντιλαμβάνεται κανείς, ο καθένας θα είναι πρόθυμος να

επικαλεσθεί την καλλιτεχνική ιδιότητα του δημιουργήματός του, αποσκοπώντας στο να τύχει της «αυξημένης» συνταγματικής προστασίας του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Ο κίνδυνος αυτός ωστόσο γίνεται αισθητός και στους ίδιους τους θιασώτες της συγκεκριμένης θέσης, για αυτό και τίθεται ως ασφαλιστική δικλείδα η μη προφανής αντίθεση της αντίληψης του δημιουργού περί της καλλιτεχνικής ταυτότητας του έργου του στις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Η θέση αυτή όμως, στηρίζεται σε ένα ασαφές κριτήριο, καθώς παραβλέπει την ανυπέρβλητη δυσκολία διακρίβωσης σε μια πλουραλιστική κοινωνία των κυρίαρχων κοινωνικών αντιλήψεων. Παραβλέπει επίσης, το γεγονός ότι κανένα καλλιτεχνικό είδος κατά τα πρώτα στάδια της εμφάνισής του δεν αναγνωριζόταν από την κοινωνία ως τέτοιο, με αποτέλεσμα η εν λόγω άποψη να καθιστά κατ'ουσίαν απαγορευτική την εμφάνιση νέων καλλιτεχνικών ειδών και να αναιρεί κατ'επέκταση με αυτόν τον τρόπο μία από τις πιο σημαίνουσες λειτουργίες της ελευθερίας της τέχνης. Κρίσιμο είναι εδώ, να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με μία άλλη αντίθετη άποψη, ο κυριότερος κίνδυνος για την ελευθερία της τέχνης δεν πηγάζει από το κράτος, αλλά από την ίδια την κοινωνία, καθώς δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η κρατική εξουσία επενέβη περιοριστικά στην ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης ανταποκρινόμενη σε σχετικό αίτημα της κοινωνίας ή ορισμένης κοινωνικής ομάδας.

Έπειτα, σύμφωνα με μία άλλη άποψη που επικρατεί στην γερμανική νομική θεωρία «ως έργο τέχνης θα πρέπει να αναγνωρισθεί ο,τιδήποτε φέρει τα τυπικά γνωρίσματα ενός καλλιτεχνικού είδους»(πχ. Θεατρικού έργου, κινηματογραφικής ταινίας, γλυπτού, ποιήματος, διηγήματος). Παρά την αξιόλογη προσπάθεια της άποψης αυτής να αποσυνδέσει την τέχνη από ποικίλα κριτήρια, αναγνωρίζοντας την ποικιλομορφία της, ωστόσο την ίδια στιγμή εισάγει μία ταυτολογία(καλλιτεχνικό έργο είναι ό,τι μπορεί να ενταχθεί σε ένα καλλιτεχνικό είδος) με αποτέλεσμα να δημιουργείται ακόμη ένα πρόβλημα, δυσκολότατο εξίσσου στην επίλυσή

του, αυτό του ορισμού του καλλιτεχνικού είδους. Το πιο σημαντικό της όμως μειονέκτημα εντοπίζεται στο ότι δεν αναγνωρίζει την καλλιτεχνική ιδιότητα σε μεμονωμένα έργα που δεν μπορούν να ενταχθούν σε δεδομένο καλλιτεχνικό είδος καθώς και στα νέα πρωτοποριακά καλλιτεχνικά ρεύματα που δεν έχουν αναγνωρισθεί ακόμη ως καλλιτεχνικά είδη και ως εκ τούτου αρνείται σε αυτά την συνταγματική προστασία.

Επίσης, έχουν επιχειρηθεί να δοθούν και ουσιαστικοί ορισμοί της τέχνης. Σύμφωνα με αυτούς, τα κύρια στοιχεία της τέχνης εντοπίζονται στην ελεύθερη δημιουργία και στην έκφραση της προσωπικότητας του καλλιτέχνη. Ωστόσο, οι ορισμοί αυτοί είναι αρκετά θεωρητικοί και δύσκολα μπορούν να εφαρμοσθούν ως αποκλειστικό κριτήριο, αφού υπό το πρίσμα αυτών και με μία διάθεση υπερβολής θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε ανθρώπινο δημιούργημα μπορεί να χαρακτηριστεί ως τέχνη. Εδώ, αξίζει να αναφέρουμε την απόφαση του Πλημμελειοδικείου Λάρισας σχετικά με την έκθεση ζωγραφικών πινάκων με γυμνά στο δρόμο της Λάρισας. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο εκτίμησε πως για να κατασκευασθούν τα επίμαχα έργα χρειάστηκαν και τεχνική και έμπνευση και οπωσδήποτε ανθρώπινο προβληματισμό και ότι αποτελούν προσπάθειες καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στην κατηγορία αυτή μπορούμε να εντάξουμε και την άποψη του Π.Δαγτόγλου ότι τέχνη είναι κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας και ότι δεν υπόκειται ούτε γενικά ούτε συγκεκριμένα σε κρατικό ορισμό και χαρακτηρισμό.

Έπειτα, σύμφωνα με μία άλλη κατηγορία ορισμών, που εντοπίζει ως κύριο εννοιολογικό γνώρισμα της τέχνης την επικοινωνία, έργο τέχνης είναι αυτό με το οποίο ο δημιουργός του επιδιώκει μία αισθητικής φύσεως επικοινωνία ή και το οποίο χρήζει ερμηνείας. Δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί εξάλλου, ότι ο καλλιτέχνης στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, με το δημιούργημά του, αποβλέπει στην επικοινωνία με τους αποδέκτες του έργου του. Αυτή η θέση όμως αγνοεί καταφανώς πρώτον, ότι επικοινωνία επιδιώκεται και με την έκφραση γνώμης και δεύτερον, την εύλογη πιθανότητα ο καλλιτέχνης για οποιοδήποτε λόγο να μην

επιθυμεί την δημοσιοποίηση του έργου του και τρίτον την ασάφεια του κριτηρίου περί της αισθητικής φύσεως επικοινωνία.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε τα εξής : Κανένας από τους προαναφερθέντες ορισμούς δεν αρκεί από μόνος του για να ορίσει με απαιτήσεις πληρότητας τον όρο «τέχνη». Αντιθέτως, μόνο η συνδιασμένη εφαρμογή των ανωτέρω επιτρέπει στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, την ασφαλή διαπίστωση αν το υπο κρίση εκάστοτε έργο φέρει την καλλιτεχνική ιδιότητα ή όχι.

Συμπληρωματικά μάλιστα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το Σύνταγμα, προστατεύει κάθε έργο τέχνης ανεξάρτητα από το εάν είναι ποιοτικό ή μη, πρωτοποριακό ή όχι. Σκόπιμο είναι σε αυτό το σημείο να κάνουμε μία επισήμανση : Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 16 παρ.1 εδ.α' δεν προστατεύει το ποιοτικό καλλιτεχνικό έργο, αλλά την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης ανεξάρτητα από το αποτέλεσμά της, καθότι σκοπός της είναι να κατοχυρώσει την ανεμπόδιστη καλλιτεχνική έκφραση και όχι να εισαγάγει μία προνομιακή μεταχείριση των καλλιτεχνικών έργων υψηλού επιπέδου. Η ποιότητα επομένως, δεν ενδιαφέρει καθόλου όταν πρόκειται για την προστασία της αμυντικής διάστασης του δικαιώματος της τέχνης, δηλαδή την αξίωση του καλλιτέχνη κατά του κράτους για παράλειψη (και κατά κάθε εξουσίας που προέρχεται από ιδιώτη-όπως θα αναπτύξουμε παρακάτω- σύμφωνα και με την διδασκαλία του Α.Δημητρόπουλου) επέμβασης στο προστατευτικό πεδίο του δικαιώματος της τέχνης. Η ποιότητα αντιθέτως, διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο όταν πρόκειται για την προστατευτική διάσταση του δικαιώματος της τέχνης, δηλαδή την αξίωση για προστατευτικά-ενισχυτικά του δικαιώματος μέτρα, όπως προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 εδ.α' Σ, που χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Τόσο όμως η ανάπτυξη, όσο και η προαγωγή μπορούν να επιτευχθούν μόνο με τη θέση ποιοτικών κριτηρίων, η οποία είναι απολύτως θεμιτή, υπό την προϋπόθεση πάντα ότι κατ'αυτόν τον τρόπο

δεν εισάγονται δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος συγκεκριμένων καλλιτεχνικών ειδών και διασφαλίζεται ο πλουραλισμός της καλλιτεχνικής ζωής. Αυτό, παραδείγματος χάριν μεταφράζεται σε οικονομική ενίσχυση σπουδαστών καλών τεχνών, των οποίων τα δημιουργήματα είναι υψηλής ποιοτικής στάθμης. Η κρίση όμως αυτή σχετικά με την ποιότητα ή μη ενός καλλιτεχνικού έργου πρέπει να ανατίθεται σε επιτροπές που στελεχώνονται από ειδικούς στα σχετικά θέματα.

B. Ορισμός δικαιώματος γενικά και ατομικού δικαιώματος ειδικά

Δικαίωμα είναι γενικά, η από το δίκαιο απονεμόμενη στα πρόσωπα εξουσία για την ικανοποίηση συμφέροντος. Το δικαίωμα αποτελεί εξουσία ανεξάρτητη καταρχήν από την πραγματική ισχύ του φορέα του και μπορεί να υπάρξει μόνο στο πλαίσιο μιας έννομης τάξης. Η έννομη όμως τάξη είναι νοητή μόνο στο πλαίσιο του κράτους (αφού είναι σε μεγάλο βαθμό ταυτόσημη με το κράτος). Γιατί μόνο το κράτος είναι σε θέση να χορηγήσει δικαιώματα. Το δικαίωμα προϋποθέτει επομένως το κράτος. Το κράτος όμως δεν αποτελεί μόνο το αναγκαίο πλαίσιο του δικαιώματος, αλλά και σπουδαία πηγή διακυνδίνευσης των αγαθών που αυτά προστατεύουν. Ο άνθρωπος λοιπόν, ως ασθενέστερος απέναντι στην κρατική εξουσία διατρέχει τον κίνδυνο επέμβασης του κράτους στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του κατά τρόπο αντιβαίνοντα προς την αξιοπρέπειά του.

Έτσι, η ιστορική εξέλιξη οδήγησε στην νομική κατοχύρωση ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου ή τουλάχιστον του πολίτη ως μεμονωμένου ατόμου. Τα δικαιώματα αυτά χαρακτηρίζονται συνήθως στη χώρα μας ως ατομικά δικαιώματα, γιατί εγγυώνται την ατομικότητα του ανθρώπου, αποσκοπούν δηλαδή να αποτρέψουν την απορρόφησή του σε ένα ολοκληρωτικό κράτος, που είναι ακριβώς το κράτος χωρίς ατομικά δικαιώματα. Ο όρος «ατομικά δικαιώματα» δεν περιέχει κατ'ανάγκη ατομικιστική έμφαση, αλλά τονίζει την

αυθυπαρξία και την έμφυτη ατομικότητα του ανθρώπου. Έπειτα, ο όρος «δικαίωμα» δηλώνει την αναγνωρισμένη από το κράτος – έννομη τάξη αξίωση και τονίζει το στοιχείο της νομικής του θεμελίωσης. Άρα τα ατομικά δικαιώματα είναι πλήρη δικαιώματα του ατόμου, αγώγιμες και εξαναγκαστές έννομες αξιώσεις, δηλαδή είναι τα δημόσια δικαιώματα που παρέχουν στα άτομα αρνητική αξίωση, η οποία στρέφεται κατά του κράτους και το εξαναγκάζει σε παράλειψη. Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι αυτό το τελευταίο ισχύει σύμφωνα με την κλασική νομική θεωρία, ενώ παράλληλα σήμερα επικρατεί και η αντίληψη ότι ατομικά δικαιώματα είναι τα δικαιώματα που ασκούνται από έναν έκαστο πολίτη και είναι γνωστά ως δικαιώματα ελευθερίας.

Γ. Δομή δικαιώματος

Συνταγματικά δικαιώματα είναι τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελειώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη τις βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας.

Σχηματικά, κάθε συνταγματικό δικαίωμα μπορεί να παρασταθεί ως κύκλος αποτελούμενος από τον πυρήνα-κέντρο και την περιφέρειά του. Δύο είναι δηλαδή οι βασικές πλευρές του δικαιώματος, τα τμήματα του περιεχομένου του,

η κτήση και η άσκηση. Συγκεκριμένα, η κτήση αντιστοιχεί στον πυρήνα, στην περιοχή δηλαδή γύρω από το κέντρο του κύκλου. Έπειτα, η άσκηση αντιστοιχεί στην υπόλοιπη μετά τον πυρήνα περιοχή του κύκλου, δηλαδή στην περιφέρεια. Εδώ, θα ήταν γόνιμο να διευκρινίσουμε ότι με τον όρο «περιφέρεια» εννοούμε την υπόλοιπη μετά τον πυρήνα περιοχή μέχρι το εξωτερικό όριο, την εξωτερική γραμμή (κατά κυριολεξία περιφέρεια). Το εξωτερικό όριο του δικαιώματος μάλιστα, διαγράφουν οι οριοθετήσεις της άσκησης.

Δ. Το Περιεχόμενο δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης

Κάθε δικαίωμα περιέχει ένα αμυντικό περιεχόμενο, ένα προστατευτικό και ένα εξασφαλιστικό.

Το αμυντικό περιεχόμενο αποκρούει τις προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προέρχονται από επιθετικές ενέργειες άλλων ανθρώπων και από παρεμβάσεις του κράτους. Το αμυντικό περιεχόμενο ανάγεται στην διαφύλαξη του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων.

Επίσης, τα αμυντικά δικαιώματα είναι δικαιώματα απόλυτα (*erga omnes*). Σε αυτά αντιστοιχεί υποχρέωση κάθε παράγοντα της έννομης τάξης να μην προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων. Τα αμυντικά δικαιώματα στρέφονται δηλαδή κατά της κρατικής και κατά της ιδιωτικής εξουσίας. Βασικό αξίωμα μάλιστα της σύγχρονης έννομης τάξης είναι η διαπροσωπική εφαρμογή των αμυντικών δικαιωμάτων. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι περιέχουν αξίωση αποχής από κάθε επιθετική ενέργεια είτε εκδηλώνεται με πράξη, είτε με παράλειψη είτε προέρχεται από το κράτος είτε από τον ιδιώτη, τριτενεργούν δηλαδή.

Ειδικότερα, σχετικά με την αμυντική διάσταση του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή προστατεύεται ως αμυντικό και ως εκ τούτου ως απόλυτο δικαίωμα. Ως αμυντικό στρέφεται καταρχήν κατά του κράτους αλλά και κατά οποιασδήποτε άλλης δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 25 παρ.1 εδ.γ' Σ, κατά την οποία, τα συνταγματικά δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Έχουμε να κάνουμε εδώ δηλαδή, με αξίωση του καλλιτέχνη κατά του κράτους (και κατά κάθε εξουσίας που προέρχεται από ιδιώτη σύμφωνα με τη διδασκαλία του κ. Α.Δημητρόπουλου) για παράλειψη επέμβασης στο πεδίο προστασίας της ελευθερίας της τέχνης. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να σημειώσουμε ότι η ελευθερία της τέχνης είναι σύμφητη με το δημοκρατικό πολίτευμα και κατ'επέκταση, περιορισμοί της ελευθερίας και επίσημοι τρόποι έκφρασης είναι αντίθετοι με το Σ16 και προσιδιάζουν σε απολυταρχικά καθεστώτα.

Αναφορικά τώρα με το προστατευτικό περιεχόμενο, αυτό, στρέφεται προς το κράτος και όχι εναντίον του και περιέχει αξίωση για προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Η αρχή της προστασίας όμως, κατοχυρώνεται από το νέο Σύνταγμα ως βασικός γενικός κανόνας, αναφερόμενος στο κράτος, όχι όμως ως θεμελιώδες αξίωμα απευθυνόμενο και στους άλλους παράγοντες της έννομης τάξης. Προστατευτική υποχρέωση των ιδιωτών δηλαδή, δεν προκύπτει ως γενικός κανόνας από τις διατάξεις του ισχύοντος συντάγματος (το προστατευτικό περιεχόμενο επομένως δεν τριτενεργεί). Συγκεκριμένα, ενώ η κρατική εξουσία υποχρεούται από το Σύνταγμα να σέβεται αλλά και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία, η «ιδιωτική εξουσία» υποχρεύεται συνταγματικά μόνο να την σέβεται. Κατηγορηματικά δηλαδή, η συνταγματική υποχρέωση προστασίας δεν αναφέρεται στα άτομα, αλλά μόνον στην κρατική εξουσία. Επιπλέον, κατ'εξάιρεση το κράτος δύναται με νόμο να αναγκάσει τον ιδιώτη σε εκπλήρωση χρέους κοινωνικής αλληλεγγύης(αρθρ.25 Σ).

Συγκεκριμένα, η προστατευτική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη αφορά το κράτος προς το οποίο στρέφεται επιπλέον, και ενεργοποιεί την επέμβασή του για την προστασία της τέχνης από διάφορες απειλές. Η προστατευτική αξίωση του πολίτη στρέφεται προς την κρατική εξουσία, η οποία οφείλει όχι μόνο να σέβεται, αλλά και να προστατεύει την καλλιτεχνική δραστηριότητα με τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων. Η προστατευτική αυτή αξίωση αντιστοιχεί σε ανάλογη προστατευτική υποχρέωση της κρατικής εξουσίας όπως προκύπτει από το άρθρ.25 παρ.1 εδ.α' και β' καθώς και από την ειδική διάταξη του άρθρ.16 παρ.1 εδ.α'. Χρήσιμο είναι εδώ, να επισημάνουμε ότι έχει μεγάλη σημασία η δραστηριοποίηση του κράτους για την προστασία της τέχνης από εταιρείες ή άλλες οργανωμένες (μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά) δυνάμεις στην καλλιτεχνική αγορά επηρεάζοντας άμεσα την εξέλιξη της τέχνης προς ορισμένες κατευθύνσεις.

Έτσι, η νομοθετική εξουσία υποχρεούται να λαμβάνει όλα τα απαιτούμενα νομοθετικά μέτρα για την προστασία της τέχνης. Η εκτελεστική με τη σειρά της, δεσμεύεται συνταγματικά να ενεργεί προς την κατεύθυνση της προστασίας της τέχνης και η δικαστική οφείλει παράλληλα να προστατεύει την τέχνη κατά την απονομή της δικαιοσύνης.

Τέλος, σχετικά με το εξασφαλιστικό-διασφαλιστικό περιεχόμενο, αυτό παρέχει αξίωση διαφύλαξης από κινδύνους άλλους, εκτός δηλαδή από ανθρώπινες ενέργειες και αξιώσεις για την βελτίωση της θέσης του ανθρώπου.

Συγκεκριμένα, ο συντακτικός νομοθέτης δεν αρκείται μόνο στην προστασία της τέχνης από το κράτος. Επιπλέον, ρητά ορίζει ότι **«η ανάπτυξη και η προαγωγή»**(Σ16) αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Αναγνωρίζει επομένως και τη διασφαλιστική διάσταση του δικαιώματος της τέχνης. Η διασφαλιστική αυτή διάσταση δεν παρέχει ασφαλώς δικαστικά επιδιώξιμη αξίωση, αλλά αποτελεί αναγνώριση διεκδίκησης μέσα στο πλαίσιο που διαγράφουν οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις (πχ.συνδικαλισμός, τοπική αυτοδιοίκηση).

Ε. Οι φορείς του δικαιώματος της τέχνης

Καταρχήν , φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, ημεδαποί, αλλοδαποί, ή ανιθεγενείς, ανήλικοι και ενήλικοι. Και αυτό, γιατί τόσο η καλλιτεχνική δημιουργία και η έμπνευση, όσο και η απόλαυση των έργων τέχνης είναι προνόμια της ανθρώπινης φύσης, αφού άλλωστε η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης αποτελεί αναπόσπαστο και αναγκαίο στοιχείο της γενικότερης συνταγματικής κατοχύρωσης της δημιουργικής έκφρασης του ανθρώπινου πνεύματος.

Ωστόσο, δικαιώματα επί των έργων τέχνης, δικαιώματα γενικότερα εκμετάλλευσής τους δηλαδή, μπορούν να ασκηθούν και απο νομικά πρόσωπα (πχ.εκδοτικοί οίκοι,κινηματογραφικές εταιρίες). Και αυτό, γιατί τοσο η ενεργής παρουσία, όσο και η καίρια συμβολή των νομικών προσώπων, κρίνονται αναγκαία και αναπόδραστα στοιχεία στην προσπάθεια διάδοσής των έργων τέχνης στο κοινό, γεγονός που τα καθιστά αυτομάτως φορείς της περί ου ο λόγος ελευθερίας παράλληλα προς τα φυσικά πρόσωπα.

Z. Μερικότερες ελευθερίες του δικαιώματος της τέχνης.

Οι μερικότερες ελευθερίες που εγκολλώνονται στην ελευθερία της τέχνης εντοπίζονται είτε στο corpus, είτε στο animus του εν λόγου δικαιώματος. Οι μερικότερες αυτές ελευθερίες μπορούν να ενταχθούν σε δύο επιμέρους διακριτές ομάδες. Ειδικότερα, αυτή που αφορά την υλική ελευθερία της τέχνης και εκείνη που αφορά την πνευματική ελευθερία της τέχνης.

Το περιεχόμενο της υλικής ελευθερίας της τέχνης προσδιορίζεται από το ανθρώπινο δημιούργημα, στο οποίο εμπεριέχεται συγκεκριμένη ενσωμάτωση του ωραίου. Η υλική ελευθερία της τέχνης είναι ελευθερία παραγωγής και διάδοσης του έργου τέχνης. Εδώ εντάσσεται και η ελευθερία κυκλοφορίας των έργων τέχνης. Αυτό είναι απολύτως εύλογο, καθότι το άρθρο 16 παρ.1 εδ.α' κατοχυρώνει όχι μόνο τη διαδικασία δημιουργίας του καλλιτεχνικού έργου, αλλά και τη διάθεσή του στο κοινό. Από τη στιγμή μάλιστα, που η τέχνη στην πλειοψηφία τουλάχιστον των περιπτώσεων, αποσκοπεί στην επικοινωνία με το κοινό, η μη προστασία της διάδοσης του καλλιτεχνικού έργου θα αποτελούσε ανεπίτρεπτο περιορισμό της κανονιστικής εμβέλειας του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Πολύ συχνά εξάλλου, η δημιουργία και η διάδοση του καλλιτεχνικού έργου λαμβάνουν χώρα από κοινού(πχ. Θεατρικό έργο).

Έπειτα, η πνευματική ελευθερία της τέχνης σημαίνει ελευθερία αποδοχής ή απόρριψης οποιασδήποτε αντίληψης περί τέχνης. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να σχηματίζει την περί της τέχνης πεποίθηση που τον αντιπροσωπεύει. Η εν λόγω διάσταση της ελευθερίας της τέχνης περιλαμβάνει τις εξείς επιμέρους ελευθερίες :

Α.Την ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης, του καλλιτεχνικού πιστεύω. Οι πηγές της καλλιτεχνικής έμπνευσης είναι απεριόριστες.

Χαρακτηριστικά, αυτό κατέστη σαφές και στην απόφαση του ΜονΠρωτΑθ στις αρχές της νέας χιλιετίας για το μυθιστόρημα του Μ.Ανδρουλάκη «ΜΝ» που θεωρήθηκε βλάσφημο, γιατί έκανε λόγο για σεξουαλικές σχέσεις του Ι.Χριστού με τη Μαρία τη Μαγδαληνή. Σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου, ο δημιουργός είχε καθαρά καλλιτεχνικά κίνητρα χωρίς πρόθεση προσβολής της θρησκείας και γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι άφησε να εννοηθεί ότι, όπως και να έχει το θέμα, ο συγγραφέας δικαιούται να επιλέγει τα θέματά του από όποιες πηγές θέλει.

Β. Την ελευθερία έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης, η οποία περιέχει με τη σειρά της, την ελευθερία παραγωγής καλλιτεχνικών έργων, δηλαδή την ελευθερία στην καλλιτεχνική δημιουργία, την ελευθερία έκφρασης υπέρ συγκεκριμένης καλλιτεχνικής τεχνοτροπίας και τέλος την ελευθερία του καλλιτέχνη να διδάσκει την τέχνη.

Γ. Την ελευθερία διάδοσης των καλλιτεχνικών ιδεών και έργων.

Δ. Την ελευθερία πρόσβασης στα έργα τέχνης που είναι εξίσου σημαντική και τελεί σε άμεση σχέση με την ελευθερία διάδοσης των καλλιτεχνικών ιδεών και έργων. Συγκεκριμένα, όπως ο καλλιτέχνης πρέπει να διαθέτει την ελευθερία δημιουργίας έργων τέχνης, έτσι ακριβώς και το κοινό πρέπει να δύναται να απολαμβάνει ελεύθερα τα έργα τέχνης του.

Η. Οι περιορισμοί της ελευθερίας της τέχνης.

Καταρχάς, είναι αυτονόητο για μία έννομη τάξη και μάλιστα δημοκρατική, να θεσπίζει κανόνες συνταγματικού δικαίου, «απαντώντας» έτσι στις συνεχείς διώξεις καλλιτεχνών και απαγορεύσεις καλλιτεχνικών έργων κυρίως με τη μομφή του «ασέμνου» και της προσβολής του θρησκευτικού συναισθήματος. Χαρακτηριστικά, αναφέρονται η δίωξη του Ροΐδη για την «Πάπισσα Ιωάννα» την δεκαετία του 1860 και η κατάσχεση του «Δεκαήμερου» του Βοκκακίου το 1954, η καταδίκη του «Εγχειριδίου του καλού κλέφτη» του Ηλία Πετρόπουλου στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και τέλος η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων για την απαγόρευση κυκλοφορίας του έργου του Μίμη Ανδρουλάκη «MN» στις αρχές της νέας χιλιετίας.

Η διάταξη λοιπόν, του άρθρου 16 παρ.1 είναι διατυπωμένη ως εξής: «Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους». Η ελευθερία της τέχνης δεν τίθεται υπό την επιφύλαξη υπέρ του νόμου, ανήκει στα λεγόμενα «ανεπιφύλακτα» δικαιώματα και εκ πρώτης όψεως δεν μπορεί να περιορισθεί δια νόμου. Το Σύνταγμα φαίνεται να θέτει σε προνομιακή μεταχείριση την ελευθερία της τέχνης έναντι των άλλων μορφών πνευματικής προστασίας πχ. έναντι του

άρθρου 14Σ, το οποίο αναφέρει ότι «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους», ενώ τέτοια επιφύλαξη στο 16Σ δεν τίθεται.

Το γεγονός όμως, ότι η ελευθερία της τέχνης είναι ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα δε σημαίνει αυτομάτως ότι είναι και απεριόριστο. Αντίθετα, υφίσταται τους περιορισμούς των γενικών νόμων, των νόμων δηλαδή που ισχύουν για όλους τους πολίτες. Αυτό προκύπτει επιπλέον, από το γεγονός ότι όλες οι συνταγματικές διατάξεις είναι τυπικά ισοδύναμες μεταξύ τους και καμία συνταγματική ρύθμιση δεν υπερισχύει a priori της άλλης. Αυτό δεν σημαίνει τίποτα παραπάνω από το ότι η ελευθερία της τέχνης μπορεί να περιορισθεί για λόγους προστασίας άλλων συνταγματικών εννόμων αγαθών, εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση ανακύψει ζήτημα σύγκρουσης. Πραγματικότητα εξάλλου, που είναι απολύτως εύλογη αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι ο καλλιτέχνης είναι μέλος του κοινωνικού συνόλου εντός του οποίου ζεί και δημιουργεί.

Έπειτα, αντίθετη άποψη που θα υποστήριζε το απεριόριστο των ανεπιφύλακτων ατομικών δικαιωμάτων θα ήταν τουλάχιστον ελλιπής, καθώς δε θα λάμβανε υπόψη την ύπαρξη και άλλων συνταγματικών εννόμων αγαθών, την τυπική τους ισοδυναμία και της αρχή της ενότητας του Συντάγματος.

Συμπερασματικά λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε κάθε περίπτωση που η καλλιτεχνική δημιουργία συγκρούεται με άλλα συνταγματικά έννομα αγαθά, θα πρέπει να σταθμίζεται in concreto η καλλιτεχνική ελευθερία με το αντιτιθέμενο έννομο αγαθό προκειμένου να διαπιστωθεί ποιο από τα δύο υπερισχύει στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε καταρχήν ως κριτήριο την βαρύτητα της προσβολής του αντιτιθέμενου εννόμου αγαθού που συγκρούεται με την ελευθερία της τέχνης. Συγκεκριμένα, κάθε έννομο αγαθό έχει έναν πυρήνα και μία περιφέρεια (όπως άλλωτε έγινε λόγος και σε προηγούμενο κεφάλαιο) και όσο απομακρυνόμαστε από τον πυρήνα και μεταφερόμαστε προς την περιφέρεια,

τόσο πιο πιθανό είναι η στάθμιση συμφερόντων να καταλήξει υπέρ της ελευθερίας της τέχνης. Ας σημειωθεί επίσης ότι η στάθμιση μπορεί να προκαθορισθεί από τον νομοθέτη, ο οποίος - λόγω της πρωτεύουσας δημοκρατικής του νομιμοποίησης - έχει τη δυνατότητα, αν όχι την υποχρέωση, να προβεί ο ίδιος πρωτογενώς στη στάθμιση, όπως και το έκανε πχ. με τη διάταξη του άρθρου 30 του ν. 5060/1931, όπου όρισε ότι δεν «θεωρούνται άσεμνα τα έργα τέχνης ή επιστήμης και ιδίως αυτά που ανήκουν στην πολιτιστική δημιουργία της ανθρωπότητας ή που συμβάλλουν στην προώθηση της ανθρώπινης γνώσης, εκτός από την περίπτωση που προσφέρονται για πώληση ή παρέχονται ειδικά σε πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών και για σκοπούς άλλους εκτός από τη σπουδή». Δηλαδή, θα μπορούσαμε να πούμε πως σε αυτή την περίπτωση των άσεμνων καλλιτεχνικών έργων, παρέχεται προβάδισμα στην ελευθερία της τέχνης πλην της περίπτωσης σύγκρουσης με την προστασία της νεότητας, οπότε και υπερισχύει η τελευταία.

Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να δούμε πως περιορίζεται η ελευθερία της τέχνης για λόγους προάσπισης άλλων συνταγματικά προστατευόμενων έννομων αγαθών:

Καταρχην, όπως προαναφέραμε δεν είναι λίγες οι φορές που η ελευθερία της τέχνης συγκρούεται με την προστασία της νεότητας (21Σ). Προς την κατεύθυνση μάλιστα της πρακτικής τους εναρμόνισης ο νομοθέτης θέσπισε το άρθρο 36 του ν.1597/1986, με σκοπό την διατήρηση και για τα δύο αυτά έννομα αγαθά της κανονιστικής τους εμβέλειας και το οποίο υποχρεώνει κάθε κινηματογραφική ταινία πριν την προβολή της σε προηγούμενη υποβολή της σε μία επιτροπή νεότητας του Υπουργείου Πολιτισμού. Έργο της επιτροπής αυτής είναι η κατάταξή της υπό κρίση ταινίας σε μία από τις εξής κατηγορίες: κατάλληλη για ανηλίκους, περιορισμένης καταλληλότητας, ακατάλληλη για ανηλίκους και αυστηρώς ακατάλληλη για ανηλίκους.

Πολλές φορές επιπλέον, τίθεται ζήτημα ελευθερία της τέχνης ή προστασία της προσωπικότητας;

Σε κάθε περίπτωση, μπορούμε να πούμε ότι η καλλιτεχνική ελευθερία ασφαλώς δεν παρέχει εξουσία προσβολής της προσωπικότητας των άλλων. Εξάλλου από τη συνδιασμένη ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 16 παρ.1 εδ.α' και 5 παρ.2 εδ.α' Σ, προκύπτει, ότι η τιμή των άλλων (ως δικαίωμα των άλλων κατά το άρθρο 5 παρ.1) οριοθετεί την ελευθερία της τέχνης. Και αυτό γίνεται ακόμη πιο κατανοητό αν αναλογιστεί κανείς ότι λόγω της αρχής της τυπικής ισοδυναμίας, η άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης δεν μπορεί να αντίκειται στη ρήτρα του σεβασμού των δικαιωμάτων των άλλων, καθώς όπως κάθε δικαίωμα ανεπιφύλακτο ή μη, υπόκειται κατά την άσκησή του σε οριοθετήσεις που προκύπτουν από τις ρήτρες της συνταγματικής νομιμότητας, της κοινωνικότητας και της χρηστότητας.

Σύμφωνα όμως με την κλασική μέθοδο, η οποία πλέον θεωρείται ξεπερασμένη γιατί αρνείται την αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων, ο εφαρμοστής του δικαίου όταν για παράδειγμα ένα καλλιτεχνικό έργο περιέχει αποσπάσματα που πληρούν την αντικειμενική υπόσταση του ποινικού αδικήματος της δυσφήμισης (άρθρο 362 ΠΚ), ο ποινικός δικαστής καλείται να αποφασίσει, εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση κατισχύει η ελευθερία της τέχνης ή, αντίθετα η προστασία της προσωπικότητας (άρθρα 2 παρ 1 και 5 παρ.1 Σ). Το πιο από τα δύο έννομα αγαθά υπερισχύει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση είναι ζήτημα στάθμισης των εννόμων αγαθών και πάντα επί τη βάση των συνθηκών της υπό κρίση συγκεκριμένης περίπτωσης. Σύμφωνα με την κλασική μέθοδο, η αναγκαιότητα της στάθμισης σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση είναι μία αυτονόητη παραδοχή όταν από μόνος του ο νομοθέτης δεν έχει προβεί σε πρακτική εναρμόνιση των συγκεκριμένων αντιτιθέμενων εννόμων αγαθών.

Προκειμένου, η στάθμιση συμφερόντων να μην καταλήξει σε μία αυθαίρετη διαδικασία κρίνεται αναγκαία η προηγούμενη θέσπιση κριτηρίων. Τέτοια θα μπορούσε να είναι η βαρύτητα της προσβολής του συγκρουόμενου εννόμου

αγαθού και η ένταση των περιορισμών του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Όσο πιο έντονη και μεγαλύτερης βαρύτητας είναι η προσβολή του εννόμου αγαθού από την άσκηση της καλλιτεχνικής δραστηριότητας, τόσο πιο πιθανό είναι η στάθμιση συμφερόντων να αποβεί εις βάρος του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης. Σχετικά τώρα με την ένταση των περιορισμών του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης, όσο πιο έντονος είναι ο περιορισμός τόσο περισσότερο προσεγγίζει τον πυρήνα του εν λόγω ατομικού δικαιώματος και τόσο περισσότερο αυξάνεται η βαρύτητα της ελευθερίας της τέχνης και μαζί της η πιθανότητα να αποβεί η στάθμιση υπέρ αυτής.

Έπειτα, μία άλλη προβληματική που ανακύπτει αφορά τη σχέση της ελευθερίας της τέχνης με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Αυτό που μπορούμε κατηγορηματικά να πούμε είναι ότι η ελευθερία της τέχνης δεν παρέχει εξουσία προσβολής περιουσιακών δικαιωμάτων όπως για παράδειγμα της ιδιοκτησίας των άλλων. Έτσι, δεν μπορεί να ασκείται σε βάρος της ιδιοκτησίας των άλλων και δεν επιτρέπεται για παράδειγμα στο πλαίσιο αυτό εικονογράφηση ξένου τοίχου.

Επίσης, στο πλαίσιο των παραπάνω προβληματισμών τίθεται και ένας τελευταίος το ζήτημα της προσβολής της θρησκευτικής συνείδησης μέσω έργων τέχνης. Συγκεκριμένα, εδώ μπορούμε να πούμε με ασφάλεια ότι σε καμιά περίπτωση ο καλλιτέχνης δεν δικαιούται να προσβάλλει με την καλλιτεχνική του δημιουργία οποιαδήποτε θρησκεία. Ένα έργο τέχνης μπορεί πράγματι να γίνει προκλητικό, σε περίπτωση, που εμπλέκεται με θρησκευτικά σύμβολα. Το όριο θέτουν αντικειμενικά κριτήρια, που απορρέουν από τον σεβασμό, που αξιώνει κάθε θρησκεία. Πάντως, η προσβολή της θρησκείας δεν συνιστά προσβολή προσωπικότητας και η αντιμετώπισή της βασίζεται στο άρθρο 13 και όχι στο 5 Σ.

Τέλος, σε αυτό το σημείο μπορούμε να προσθέσουμε μία ακόμη προβληματική που αφορά τη σχέση της ελευθερίας της τέχνης και την ελευθερία των συμβάσεων. Το Σύνταγμα καθιερώνει την ελευθερία της τέχνης και την ελευθερία των συμβάσεων, όχι όμως ως αλληλοσυγκρουόμενα, αλλά ως

αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα. Η ελευθερία της τέχνης ως συνταγματικό δικαίωμα, κατοχυρώνεται σε όλα τα επίπεδα ζωής, επομένως και στον συναλλακτικό χώρο. Έπειτα, η ελευθερία των συμβάσεων δεν καταργεί την ελευθερία της τέχνης. Αυτό σημαίνει ότι αντικείμενο της σύμβασης είναι προϊόν τέχνης, το οποίο ως πράγμα περιέχει οικονομική αξία και είναι επομένως εμπορεύσιμο αγαθό, δηλαδή θεμιτή παροχή. Η ελευθερία εξάλλου της τέχνης δεν είναι μόνο ελευθερία της δημιουργίας, δεν είναι μόνο ελευθερία του καλλιτέχνη, αλλά και ελευθερία των άλλων να προτιμούν και να απολαμβάνουν ένα συγκεκριμένο είδος τέχνης.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι το ζήτημα των περιορισμών της καλλιτεχνικής δημιουργίας δεν είναι ζήτημα νομικό, αλλά προεχόντως πολιτισμού και ανεκτικότητας. Όταν διαπιστώσουμε ότι μπορούμε να συμβιώσουμε με τη διαφορετική άποψη και όταν αυτή μας θίγει, ότι μπορούμε να την αντιμετωπίσουμε με τον δημόσιο διάλογο χωρίς να προσφεύγουμε στις αίθουσες των δικαστηρίων, όταν καλλιεργήσουμε την παιδεία μας περαιτέρω, τότε η ελευθερία της τέχνης δε θα είναι συνταγματική επιταγή, αλλά πραγματικότητα.

Θ. Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής νομική προστασία του δικαιώματος της τέχνης.

Κατά το άρθρο 16 παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος "η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες: η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα".

Έπειτα, το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει την ευρύτατη ελευθερία της εκφράσεως στην οποία μπορεί να υπαχθεί και η ελευθερία της τέχνης.

Το άρθρο II - 73 εδάφιο α' του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Συνθήκης για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει (*expressis verbis*) ότι η τέχνη και η επιστήμη είναι ελεύθερες.

Επίσης, στην Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο άρθρο 27 παρ. 1 αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στην πνευματική ζωή της κοινότητας και να χαίρεται τις καλές τέχνες. Συνεχίζοντας, η παρ. 2 καθιερώνει δικαίωμα προστασίας των υλικών και ηθικών συμφερόντων του που απορρέουν από κάθε είδους καλλιτεχνική παραγωγή του.

Τέλος, το άρθρο 15 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και τα Πολιτικά Δικαιώματα (που κυρώθηκε με τον ν.2462/1997) κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε προσώπου στην τέχνη, την προστασία κάθε καλλιτεχνικού έργου και την ελευθερία στις δημιουργικές δραστηριότητες.

Συμπέρασμα

Η διάταξη του άρθρου 16 παρ.1 εδ.α'Σ προστατεύει όχι μόνο τη δημιουργία, αλλά και τη διάδοση των καλλιτεχνικών έργων. Στο προστατευόμενο πεδίο της ωστόσο, δεν υπάγεται η αυθαίρετη επέμβαση του καλλιτέχνη στα υλικά έννομα αγαθά τρίτων προσώπων ούτε άλλωστε, ο συντακτικός

νομοθέτης θέλησε την εξáιρεση του πεδίου της τέχνης από την εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων που δεν σχετίζονται με το περιεχόμενο του καλλιτεχνικού έργου.

Η ελευθερία της τέχνης μπορεί να περιορισθεί μόνο για λόγους προστασίας άλλων, συνταγματικώς κατοχυρωμένων έννομων αγαθών. Στην περίπτωση αυτή κανένα έννομο αγαθό δεν υπερτερεί του άλλου καθώς ισχύει η αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων, απλώς θα πρέπει να λάβει χώρα μία οριοθέτηση των συγκρούμενων έννομων αγαθών, ώστε να διατηρούν και τα δύο την κανονιστική τους εμβέλεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημητρόπουλος Α., «Εφαρμογές Συνταγματικού Δικαίου» εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα

Χρυσόγονος Κ., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδ. Σάκκουλα, Κομοτηνή

Βλαχόπουλος Σπ., «Ελευθερία της Τέχνης – τα όρια του ανεπιφύλακτου»

Δημητρόπουλος Α., «Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης», εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1981

Δημητρόπουλος Α., «Η διαπροσωπική ενέργεια των συνταγματικών δικαιωμάτων» (Διάλεξη)

Δημητρόπουλος Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα» εκδ. Σάκκουλα 2007